

บทที่ ๒

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาหัวข้อเรื่อง ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีการนำทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

๒.๑ ความหมายและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๑.๑ หลักการแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงทางตะวันออก

๒.๑.๒ หลักการแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางตะวันตก

๒.๒ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

๒.๓ แนวคิดความสมดุลในเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔ แนวทางการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๕ หลักการแนวคิด ทฤษฎีความรู้และความเชื่อ

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ ประวัติย่อมหาวิทยาลัย

๒.๑ ความหมายและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (คณะกรรมการการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๘) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก

และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป “เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจจะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ ...และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น”พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๑ ธันวาคม ๒๕๔๒^๑

๒.๑.๑ หลักการแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงทางตะวันออก

๑. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจ คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผนการตัดสินใจ และการกระทำเป้าหมายเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งสร้างความสมดุล เพื่อความยั่งยืน หรือเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี เพื่ออยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน สมดุล คือ การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจกับการเงิน สมดุลระหว่างคนกับสังคม และสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมยั่งยืน

^๑ <http://www.rakbankerd.com/goldenland/SufficiencyEconomy/seo.htm>.

คือ การเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาว จำต้องสมดุลในทุกๆด้าน มีความยืดหยุ่น ปรับตัวทำให้มีภูมิคุ้มกัน เจริญเติบโตทางด้านปริมาณและคุณภาพ ทำให้ก้าวทัน และพร้อมรับกระแสโลกาภิวัตน์^{*}

๒. หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การเดินสายกลาง ความพอเพียง การพอดี ความพอประมาณ หรือมัชฌิมาปฏิปทา การเดินทางสายกลาง ฯลฯ ซึ่งหลายท่านใช้ต่างกันแต่มุ่งไปในความหมายเดียว โดยกล่าวเป็นประเด็นหลักๆ ของความพอดี ได้แก่พอดีด้านจิตใจ หากทุกคนมีจิตใจที่เข้มแข็ง สำนักคิดต่อผลประโยชน์โดยรวม สำนักต่อความเป็นมนุษย์ที่อยู่ร่วมบนผืนแผ่นดินเดียวกัน ก็จะนำไปสู่ความยั่งยืนร่วมกันได้พอดีด้านสังคมวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าสังคมหรือวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติจะต่างกันก็ตามหากแต่ต่างคนต่างดูแลและอนุรักษ์ รวมถึงการผนึกกำลังเกื้อกูลต่อกันในสังคม และวัฒนธรรม ภาพที่แตกต่างกันก็สามารถสร้างความงดงามให้แก่สังคมและวัฒนธรรมได้โดยยั่งยืนพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความไม่พอดีในทรัพยากรธรรมชาติ ก็จะนำไปสู่สภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่การเอาชนะทรัพยากรธรรมชาติสุดท้ายธรรมชาติก็กลับมาชนะเราดังเช่นภัยธรรมชาติที่เคยปรากฏมาแล้วพอดีด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจ การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตนความพอดีจึงเป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จ เพราะทุกสิ่งที่เขาทำไม่พลาดเลย ทะลุเป้าพอดีและได้ประโยชน์สูงสุด ความพอดีจึงเป็นภารกิจที่ประณีตละเอียดอ่อน ต้องใช้สติที่สมบูรณ์ ปัญญาที่แจ่มใส จึงจะบริหารให้เกิดความพอดีได้ความพอดีหรือความเป็นกลางจะบริหารให้เกิดขึ้นได้อย่างไร หรือการที่จะทำให้เกิดความรู้ที่เที่ยงตรงได้นั้น ต้องฝึกจิตใจให้มีระเบียบ นิ่ง มีสมาธิ จิตที่นิ่งและมีสมาธิจะเป็นบ่อเกิดความรู้ที่เที่ยงตรง เพราะการนิ่ง สงบ เกิดความว่างเปล่า ทำให้เห็นภาวะบวก และภาวะลบอย่างเที่ยงตรงตามความจริง ปัญญาที่จะเกิด ปัญญา คือ ความรู้เที่ยงตรง รู้แจ้งชัด รู้รอบและรู้ประโยชน์สูงสุด ปัญญาจึงวัดจากความสำเร็จโดยสมควรและต้องมีความสุขอันยิ่งใหญ่ด้วย

๓. ลักษณะของความพอดี คือ

- ๑) ตรงเป้าแม่นยำ
- ๒) ประสิทธิภาพสูงสุด (จุดพอดี คือ จุดที่มีประสิทธิภาพสูงสุด)
- ๓) มีความลงตัวสูงสุด
- ๔) มีความปลอดภัยสูงสุด

^{*} คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการและการบริหารเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๙).

๕) ให้ประโยชน์สูงสุด

๖) นำความเจริญก้าวหน้า คือ วิชาการหรือพัฒนาการดีขึ้น หรือบริสุทธิในที่สุด

ดังนั้น ความเป็นกลาง สามารถรักษาดน กิจการ องค์การ และสังคมให้มั่นคงสืบไปได้ ทำให้สังคมยั่งยืน เป็นสุข ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๕ และ ๑๐ ที่วางไว้โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เป็น สังคมที่พอเพียง สังคมแห่งคุณธรรม สังคมที่สามารถและสังคมที่สมดุลสังคมที่พอเพียง คือ สังคมที่พึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง รวมกันเป็นกลุ่ม เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย สร้างโอกาส ประหยัด อดออม และแบ่งปันสังคมแห่งคุณธรรม คือ สังคมที่ต้องมีธรรมาภิบาล รับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ครอบครัวยั่งยืน เกื้อกูลซึ่งกันและกันสังคมที่สามารถ คือ สอนให้คนฉลาดพอที่ยึดหยุ่นเลือกสรรเอาวิทยาการใหม่ ๆ มาต่อยอดสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์ความรู้เพื่อให้เท่าทัน สามารถแข่งขันกับโลกภายนอกได้สังคมที่สมดุล คือ ในอดีตพบว่า ระบบกลไกตลาดเป็นระบบที่ทำให้การผลิตของประเทศก้าวกระโดด คนไทยมีโอกาสนเลือกบริโภคสินค้าและบริการอย่างมากมาย แต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาสังคม เกิดความไม่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสังคม ความไม่สมดุลของการพัฒนาเมืองและชนบท ความยากจนของคนในประเทศสูงขึ้น ความไม่สมดุลของเศรษฐกิจภายในประเทศกับภายนอกประเทศ ความสมดุลทางธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๔. นิยามของความพอเพียงหรือความพอดี

ความพอเพียง = ความพอดี ที่ไม่มากเกินไป หรือน้อยเกินไป

ความพอเพียง = จึงไม่ได้หมายถึงความเพียงพอ

ความพอเพียง = เป็นปรัชญาที่สอนให้ฉลาดเลือกแนวทางปฏิบัติที่เป็นสายกลาง คือไม่สุดขั้ว ทางใดทางหนึ่ง และสามารถประยุกต์ ใช้ได้ทั้งระดับ บุคคล ครัวเรือน ชุมชน และประเทศ คือทุกมิติ ทุกสถานการณ์ และไม่ได้ปฏิเสธโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง = จึงไม่ได้ หมายถึงความเพียงพอ แต่ความไม่เพียงพอ นั้น ต้องบริหารจัดการอย่างมีเหตุผล ไม่ประมาท ใช้ความรู้ข้อมูล โดยเฉพาะสติปัญญา นำทางว่าจุดไหนที่พอเพียง

ความพอเพียง = จึงไม่ได้ปฏิเสธ ความรู้วิทยาการ

ความพอเพียง = จึงไม่ได้ปฏิเสธ โลกาภิวัตน์

ความพอเพียง = เน้นให้องค์กรรู้จักใช้องค์ความรู้ของตนเอง ภูมิปัญญาของตนเอง

ความพอเพียง = สอนให้ฉลาดพอที่จะเลือกสรรเอาวิทยาการใหม่ ๆ มาต่อยอดสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์ความรู้

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๕๑ “พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”^๑

๒.๑.๒ หลักการแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางตะวันตก

คำว่า เศรษฐศาสตร์ เป็นคำแปลจากคำในภาษาอังกฤษว่า Economics ซึ่งมาจากภาษากรีก ว่า Oikonomikos ซึ่งแปลว่า มีทักษะในการจัดการเรื่องครอบครัว (Skilled in the Management of a Household) และมีอีกคำหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับคำว่า เศรษฐศาสตร์ คือ คำว่า เศรษฐกิจ (Economy) ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า Oikos ซึ่งแปลว่า บ้าน (House) และ Nemein ซึ่งแปลว่า การจัดการ (to Manage) ดังนั้น คำว่า “เศรษฐกิจ” จึงหมายถึง การจัดการครอบครัว (Household Management) ซึ่งเป็นความหมายใกล้เคียงกับคำว่าเศรษฐศาสตร์ นั่นเอง^๒

ต่อมาความหมายของเศรษฐศาสตร์ได้รับการต่อเติมเสริมแต่งจากนักเศรษฐศาสตร์แต่ละยุคแต่ละสมัย และเนื่องจากเป็นวิชาอยู่ในแขนงสังคมศาสตร์ (Social Science) จึงยากที่จะมีบทนิยามให้แน่ชัดลงไปได้ว่า เศรษฐศาสตร์คืออะไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะมองสาระสำคัญของวิชานี้ไปในแง่ใด ซึ่งเห็นได้จากการนิยามที่นักเศรษฐศาสตร์หลายท่านได้เสนอไว้ในที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ไลโอเนล روبบินส์ (Lionel Robbins) เขียนไว้ในหนังสือชื่อ An Essay on the Nature and Significance of Economic Science ว่าเศรษฐศาสตร์คือ “วิชาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในความสัมพันธ์ระหว่างผลกับมรรคอันมีอยู่จำกัด ซึ่งอาจนำไปใช้เพื่อการต่าง ๆ ได้หลายทาง”^๓

“Economic is the science which studies human behaviour as a relationship between ends and scarce means which have alternative uses.”

พอล เอ. แซมวอลสัน (Paul A. Samuelson) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกันได้ให้ความหมายของคำว่า เศรษฐศาสตร์ในหนังสือ Economics อันลือชื่อว่า “เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงวิธีการที่มนุษย์และสังคม (จะโดยมีการใช้เงินหรือไม่ก็ตาม) เลือกใช้ทรัพยากรการผลิตอันมีจำกัด ซึ่งทรัพยากรเหล่านั้นอาจนำไปใช้ในทางอื่นได้หลายทางเพื่อผลิตสินค้าต่าง ๆ ติดต่อกันไป แล้ว

^๑ http://www.prdnorth.in.th/The_King/justeconomic.php.

^๒ รศ. อนุก ธีรธาวาร, เศรษฐศาสตร์มหภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๔.

^๓ วันรักษ์ มิ่งมณีนากิน, หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

จำหน่ายจ่ายแจกสินค้าเหล่านั้นไปยังผู้บริโภคทั้งในเวลาปัจจุบันและอนาคตและสำหรับชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม”^๑

“Economics is the study of how people and society choose to employ scarce resources that could have alternative uses in order to produce various commodities and distribute them for consumption, now or in the future, among various persons and groups in society.”

ศาสตราจารย์อัลเฟรด มาร์แชล (Alfred Marshall) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ให้คำจำกัดความวิชาเศรษฐศาสตร์ไว้ในหนังสือ Principles of Economics ว่าหมายถึง วิชาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในการดำเนินธุรกิจเพื่อดำรงชีพ โดยการศึกษาเป็นหน่วยย่อยหรือเป็นหน่วยรวมโดยศึกษาว่ามนุษย์หารายได้มาได้อย่างไร และใช้จ่ายไปอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับธุรกิจในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เพื่อการยังชีพให้ได้รับความสุขสมบูรณ์^๒

จรินทร์ เทศวานิช ห้าจัดความว่า “เศรษฐศาสตร์ คือ การใช้ประโยชน์จากสิ่งของและบริการ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์โดยตรง”^๓

ประยูร เกลิงศรี เขียนไว้ในหนังสือ หลักเศรษฐศาสตร์ ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาสังคมศาสตร์ที่ศึกษาว่ามนุษย์เลือกตัดสินใจอย่างไร ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อผลิตสิ่งของและบริการ และแบ่งปันสิ่งของและบริการเหล่านั้นเพื่ออุปโภคและบริโภคระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ทั้งในเวลาปัจจุบันและในอนาคต^๔

นอกจากนี้ ยังมีผู้อื่นอีกหลายคนที่ไม่ให้ความหมายของคำว่าเศรษฐศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามอาจสรุปได้ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงวิธีการจัดสรรทรัพยากรอันมีอยู่อย่างจำกัด เพื่อผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ สำหรับสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปมีความต้องการไม่จำกัด

^๑ Paul A. Samuelson and William D. Nordhaus, **Economics** ๑๒th ed. , (New York : Magraw-Hill Book Company, ๑๙๘๓), หน้า ๔.

^๒ ชำรง อุดมไพจิตรกุล, รศ. ดร. และ ศิริวรรณ เจริญรัตน์, รศ., **เศรษฐศาสตร์จุลภาค**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^๓ จรินทร์ เทศวานิช, **หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๖๓.

^๔ ประยูร เกลิงศรี, **หลักเศรษฐศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๕.

ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ตะวันตก

วิชาเศรษฐศาสตร์ตะวันตกได้แสดงบทบาทและความสำคัญในด้านต่าง ๆ โดยสรุปดังต่อไปนี้

๑. เศรษฐศาสตร์มีส่วนเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล เศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน เช่น ปัญหาการเลือกใช้สินค้า ปัญหาการบริโภค ปัญหาการว่างงาน ปัญหาค่าจ้างแรงงาน เงินเดือน ปัญหาการหารายได้ให้เพียงพอกับรายจ่าย ปัญหาเงินฝืดเงินเฟ้อ ปัญหาราคาสินค้า ปัญหาการลดค่าของเงิน ปัญหาการขึ้นราคาของสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ย่อมมีความสำคัญและต้องการผู้ที่มีความเข้าใจเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่ดีและถูกต้อง วิชาเศรษฐศาสตร์อาจช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจปัญหาเหล่านี้ได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ในทางเศรษฐศาสตร์

๒. เศรษฐศาสตร์มีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชนของประเทศ การเรียนรู้หลักและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจกลไกการทำงานของระบบเศรษฐกิจได้ดียิ่งขึ้น เข้าในบทบาทและหน้าที่ของหน่วยต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ เช่น ครัวเรือน หน่วยธุรกิจ องค์กรรัฐบาล เป็นต้น ซึ่งความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่นี้จะช่วยให้เข้าใจนโยบายและแนวทางที่ทุกคนต้องปฏิบัติเพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มีประโยชน์มากที่สุดทั้งส่วนตัวและส่วนรวมของประเทศ

๓. เศรษฐศาสตร์มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้บริหาร ผู้บริหารงานทุกระดับ เช่น ผู้จัดการหน่วยธุรกิจหรือผู้บริหารประเทศ ควรมีความรู้และความเข้าใจในทางเศรษฐศาสตร์ เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือการตัดสินใจต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ไปวิเคราะห์หรือใช้ประกอบการกระทำนั้น ๆ การมีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์จะช่วยให้สามารถแปลข่าวสารหรือข้อมูลทางเศรษฐกิจ ทางการผลิต ทางการจำหน่าย และทางการบริโภคได้ดียิ่งขึ้น อันจะมีประโยชน์แก่การบริหารงานต่าง ๆ

๔. เศรษฐศาสตร์มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประเทศ ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์จะช่วยให้สามารถรักษาผลประโยชน์ของประเทศได้ เช่น ทางด้านการค้าระหว่างประเทศ การลงทุนจากต่างประเทศ การตราภาษีข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศ อันได้แก่ การตั้งกำแพงภาษี การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การให้สัมปทาน และการส่งเสริมกิจกรรมบางอย่าง จำเป็นที่ฝ่ายผู้บริหารระดับสูงต้องมีความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์เป็นพื้นฐานบ้าง เพื่อที่จะช่วยให้มีการตัดสินใจและการวินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การบริหารประเทศมากยิ่งขึ้น

๕. เศรษฐศาสตร์มีส่วนช่วยให้ประเทศมีความมั่นคง การบริหารทรัพยากรอันจำกัดด้วยความรอบคอบและด้วยความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ ย่อมนำมาซึ่งความมั่นคงให้แก่

ประเทศ ช่วยให้ทรัพยากรนั้นมีใช้ไปได้ยาวนานยิ่งขึ้น และทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคงไม่ต้องพึ่งพาอาศัยประเทศอื่นโดยไม่จำเป็น

จุดประสงค์ของเศรษฐศาสตร์ตะวันตกมีมากมายหลายด้านเป็นต้นว่า

๑. ด้านผู้บริโภค ในฐานะผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคฉลาดขึ้น เช่น

๑.๑. รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการบริโภคและใช้ในทางที่ดีที่สุดที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือความพอใจแก่ตนเองสูงสุด

๑.๒ สามารถจำแนกชนิดของสินค้าหรือบริการที่มีประโยชน์และสามารถใช้วัดความต้องการของตนและของคนในครอบครัวได้ด้วยราคาที่ประหยัดที่สุด

๑.๓. สามารถประมาณการค่าใช้จ่ายและการกำหนดแผนการบริโภค การออม และการกระทำกิจกรรมอื่น ๆ ได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

๑.๔. สามารถคาดคะเนสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ เช่น การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าและบริการ ฯลฯ ได้ถูกต้องหรือมีเหตุมีผล

๒. ด้านผู้ผลิตและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ในฐานะผู้ผลิตและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์จะทำให้เป็นผู้ผลิตที่มีความสามารถ ซึ่งหมายความว่าผลิตสินค้าและบริการเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด และนอกจากนี้ยังช่วยให้

๒.๑. มีความสำนึกอยู่เสมอว่า ทรัพยากรบางอย่างที่นำมาใช้ผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ นั้นมีอยู่จำกัด ดังนั้น จึงควรจะใช้ให้เป็นประโยชน์หรือให้ผลตอบแทนสูงสุด

๒.๒. สามารถจัดสรรหรือแจกจ่ายสินค้าและบริการที่ผลิตได้นั้นไปยังผู้ที่สมควรได้รับสินค้านั้นมากที่สุด และตามความต้องการของบุคคลเหล่านั้น

๒.๓. สามารถคาดคะเนความต้องการในวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ได้ถูกต้อง ตลอดจนสามารถคาดคะเนความต้องการของผู้บริโภคในสินค้าที่ตนผลิตด้วย

๒.๔. สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายหรือลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนสามารถแข่งขันกับบุคคลอื่น ๆ ได้อันจะมีผลทำให้การดำเนินธุรกิจของตนเป็นไปด้วยดี

๓. ด้านผู้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ ในฐานะผู้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ การศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์จะทำให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้และช่วยให้ตัดสินใจได้ถูกต้องยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้

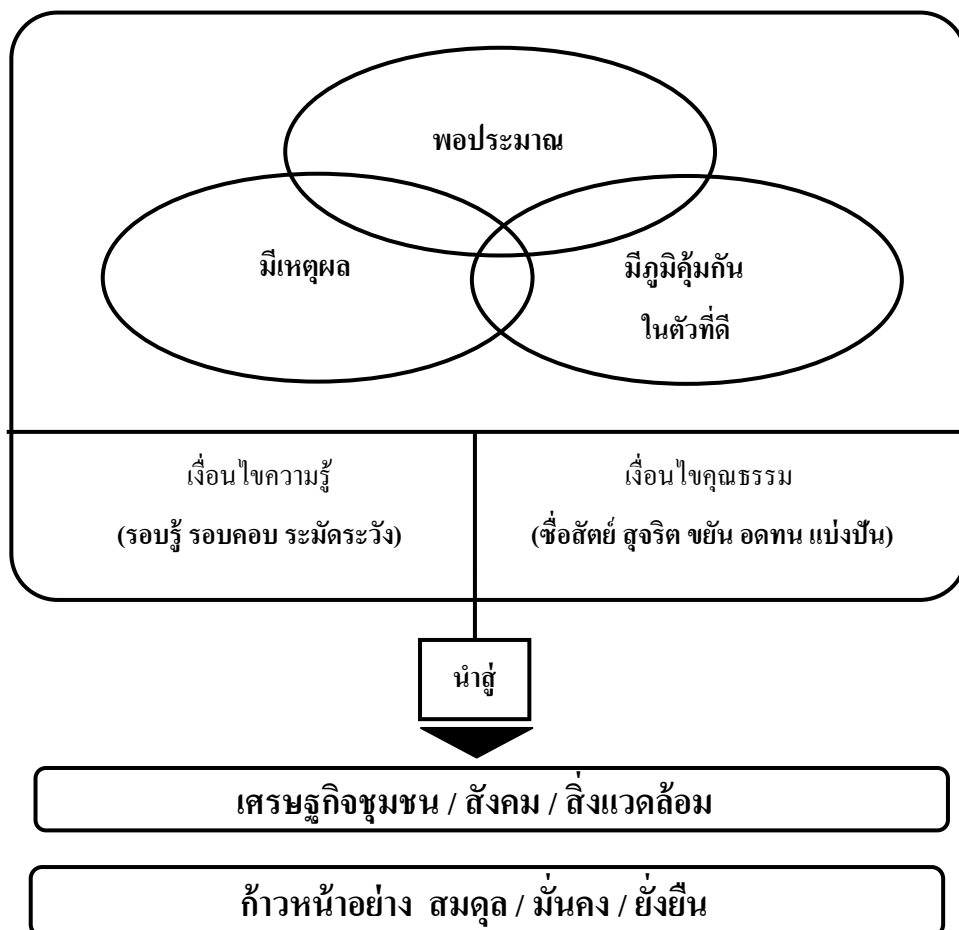
๓.๑. เข้าใจปัญหาทางเศรษฐกิจได้ เพื่อจะได้นำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย และการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจให้มีประสิทธิภาพ

๓.๒. สามารถจัดลำดับความสำคัญของโครงการต่าง ๆ ตามความจำเป็นและตามความต้องการของประชาชนและของประเทศ

๓.๓. สามารถจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บริการแก่ทุก ๆ ฝ่ายอย่างทั่วถึงเท่าที่จะสามารถทำได้

๔.๔. สามารถวางนโยบายในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความมั่นคงและความมั่นคงให้แก่ประเทศได้ดียิ่งขึ้น

๒.๒. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

แผนภูมิที่ ๒.๑ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) เป็น ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด รวมถึงการพัฒนาและบริหารประเทศ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ทางสายกลาง คำนึงถึง ความ

พอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

การปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงสำหรับเกษตรกร ตามแนวพระราชดำริ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น คือ

ขั้นที่หนึ่ง มีความพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

ขั้นที่สอง รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม ฯลฯ

ขั้นที่สาม สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการ ในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดย มุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายสถานะเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจ แบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการ ดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยจะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสถานการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจ แบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

๒.๒.๑ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency economy)

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประมวล กลั่นกรองและให้คำนิยามปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” สรุปได้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ในการพัฒนาและบริหารตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศให้ดำเนินไปอย่างรอบคอบ รู้จักความพอเพียงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันก็พัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดีคณะทำงานกลุ่มงานพัฒนารอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๒๕๔๖) ได้ใช้วิธีการจำแนกวิเคราะห์ความหมาย (Parsing) เพื่อทำความเข้าใจ ความเชื่อมโยงแต่ละข้อความและประโยคที่อธิบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถจำแนกข้อความออกได้เป็น ๕ ส่วน คือ กรอบแนวคิด คุณลักษณะ ค่านิยม เงื่อนไข แนวทางการปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับ การจำแนกวิเคราะห์ดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนารอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา มอง

โลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาคุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยมีแนวคิดทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด^๑

ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

๑) ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดี (dynamic optimum) ที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป ในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ ๓ ตัวอย่าง เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจเช่น การผลิตและการบริโภค ที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง

๒) ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณ ในมิติต่าง ๆ นั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ (expected results) อย่างรอบคอบ

๓) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร (Self-immunity) เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร การกระทำที่จะสามารถเรียกได้ว่า พอเพียง (systematic and dynamic optimum) นั้น จึงไม่ใช่แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆเงื่อนไขการตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้านความรอบรู้ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการนำแผนไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติเงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย ด้านจิตใจที่ตระหนักในคุณธรรมและความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาและในระดับปฏิบัติรอบคอบในการดำเนินชีวิตผลที่คาดว่าจะได้รับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและการพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี^๒

^๑ <http://www.rakbankerd.com/goldenland/SufficiencyEconomy/se๑.htm>.

^๒ <http://www๒.doae.go.th/www/work/web/arune/self%๒๐eff%๒๐๑.htm>.

๒.๒.๒ เกษตรทฤษฎีใหม่: แนวทางการจัดการเกษตรที่ยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงโดยมีหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ตลอดจนนำความรู้วิทยาการมาใช้ด้วยความเพียร อดทน ใช้สติปัญญาในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะความสามัคคีเป็นแนวทางนำไปสู่การพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน ลดความเสี่ยงกับการผันแปรของธรรมชาติและปัจจัยภายนอก ซึ่งก็คือวิถีชีวิตไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี เป็นวิถีชีวิตที่สมบูรณ์สันติสุขเป็นการเสริมพลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน

เกษตรทฤษฎีใหม่ คือแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอน เป็นตัวอย่างของการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมแตกต่างกันตามพื้นที่ที่ไม่มีสูตรตายตัว แต่ที่สำคัญคือสามารถปรับปรุงได้ และวิธีการเกษตรแบบผสมผสานที่สามารถพึ่งตนเองได้รวมถึงนำซึ่งเป็นปัจจัยการผลิต เป็นเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีจึงไม่ทำให้ธรรมชาติเสียสมดุล หักถถกรรมและศิลปกรรมที่เป็นงานฝีมือของแต่ละครัวเรือน จึงเป็นอาชีพที่ทำให้ความสมาชิกของครอบครัวอยู่ร่วมกันได้อย่างอบอุ่น ซึ่งที่กล่าวข้างต้นนี้เป็นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัวโดยเฉพาะเกษตรกรเน้นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับเกษตรทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ ๑ มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝน ซึ่งขั้นที่ ๑ นี้เกษตรกรที่ช่วยเหลือตนเองได้แล้วยังมีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชนตามความเหมาะสม ส่วนเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ และ ๓ เป็นแบบก้าวหน้า เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มสหกรณ์หรือการทำธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวในลักษณะเครือข่ายเช่นเครือข่ายวิสาหกิจ เป็นต้น

๒.๒.๓ ขั้นที่ ๑ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น

เป็นการเริ่มต้นของทฤษฎีใหม่ เป็นขั้นตอนของการผลิตทางการเกษตรโดยตรง เพื่อให้มีอาหารอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภคภายในครอบครัวของเกษตรกร โดยมีการจัดทำแหล่งน้ำสำหรับการปลูกพืช และจัดสรรพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน เพื่อใช้ในการปลูกพืชและดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ลักษณะของการจัดสรรพื้นที่มีดังนี้

พื้นที่ส่วนที่ ๑ ประมาณร้อยละ ๓๐ ใช้สำหรับขุดสระหรือสร้างแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร และเก็บกักน้ำไว้ใช้ยามขาดแคลน

พื้นที่ส่วนที่ ๒ ประมาณร้อยละ ๓๐ ใช้สำหรับปลูกข้าวไว้บริโภคภายในครอบครัวให้เพียงพอตลอดทั้งปี

พื้นที่ส่วนที่ ๓ ประมาณร้อยละ ๓๐ ใช้สำหรับปลูกพืชอื่น ๆ ได้แก่ พืชไร่ ไม้ผล พืชผัก พืชสมุนไพร และไม้ใช้สอยอื่น ๆ

พื้นที่สวนที่ ๔ ประมาณร้อยละ ๑๐ ใช้สำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย และโรงเรียนอื่น ๆ เช่น โรงเรียนเลี้ยงสัตว์ โรงเรียนเพาะเห็ด โรงเก็บเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรในชั้นตอนใหม่ของ ทฤษฎีใหม่ เน้นถึงความพอเพียงของความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ที่ก่อกำเนิดขึ้นจึงไม่ได้เป็นสูตรตายตัวแต่สามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเวลาที่แตกต่างกันได้ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ โดยยึดหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง หากเข้าใจหลักการและปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้องแล้ว เกษตรกรก็จะอยู่ได้ในสภาพพอมีพอกิน สามารถช่วยเหลือตนเองได้

๒.๒.๔ ขั้นที่ ๒ ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง

เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ก็เริ่มขั้นที่สองเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มโดยร่วมแรง ร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. การผลิต ในขั้นตอนการผลิตเกษตรกรมีการร่วมแรง ร่วมใจกันการร่วมมือกันทำงาน เช่น การเก็บเกี่ยวลำไย เป็นการเอาแรงกัน ทำให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานนอกชุมชนมาทำ รวมถึงการช่วยเหลือกันในการจัดการแหล่งน้ำจะเป็นการแก้ปัญหาหรือลดปัญหาในการขาดแคลนน้ำ

๒. การตลาด ทฤษฎีใหม่ในขั้นนี้เป็นขั้นที่มีการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากเกษตรกรสามารถผลิตได้มาก ดังนั้นเกษตรกรควรมีการร่วมมือร่วมใจกัน ด้านการจัดการพื้นที่การจัดเก็บสินค้า การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรร่วมกัน หลังจากที่เกษตรกรผลิตสินค้าทางการเกษตรได้แล้ว หากเกษตรกรนำมาจำหน่ายร่วมกันในรูปของกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรก็สามารถจำหน่ายได้ในราคาสูง เนื่องจากการจำหน่ายแก่ผู้บริโภคโดยตรง ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้ การรวมกลุ่มกันจะทำให้มีพลังในการต่อรอง ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกกดราคาจากผู้ซื้อ

๓. ความเป็นอยู่ สภาพชีวิตของคนในชุมชนควรมีการพึ่งพาอาศัยกันด้านปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

๔. ศาสนา การจัดตั้งกลุ่มควรมีการจัดสวัสดิการขึ้นสำหรับชุมชน เช่น กองทุนเงินกู้ยืมสำหรับสมาชิก การบริการในด้านสุขอนามัยในชุมชน เป็นต้น

๕. การศึกษา การศึกษาสามารถช่วยให้สังคมและชุมชนอยู่อย่างมั่นคงและมีความสุข ดังนั้น เกษตรกรที่ร่วมดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ควรมีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา เช่น เมื่อเกษตรกรสามารถเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ ก็สามารถขยายความรู้ให้เกษตรกรคนอื่น ๆ หรือกลุ่มเยาวชนภายในพื้นที่

๖. สังคมและศาสนา ชุมชนอยู่อย่างสงบสุขได้ต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกัน การพัฒนาสังคมและชุมชนร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นวัดโรงเรียน

ตลาด ตลอดจนแม่น้ำ ลำคลอง สิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชน หากเกษตรกรในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาให้กิจกรรมดังกล่าวต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ใหม่ กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการพึ่งพาตนเอง มิใช่การสงเคราะห์ ช่วยเหลือ หรือเป็นคำสั่งจากหน่วยงาน

๒.๒.๕ ขั้นที่ ๓ ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า

หลังจากที่ชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินงานจนเกิดประสิทธิผล และสังคมอยู่อย่างมีความสุข เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรที่พร้อมก้าวสู่ธุรกิจชุมชน ก็ควรมีการพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป เป็นระดับการพัฒนาที่สูงกว่าความพออยู่พอกินโดยนำส่วนที่เหลือจากการบริโภคมาแปรรูปและจัดจำหน่ายซึ่งจะต้องอาศัยเทคโนโลยี ความรู้และความสามารถในการจัดการสูงโดยการหาเครือข่ายติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน แหล่งพลังงาน เพื่อจัดตั้งและบริหารกิจการแปรรูปสินค้าที่สูงขึ้นไปอีกเช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชน รวมทั้งองค์กรและมูลนิธิต่าง ๆ ในการติดต่อประสานงานระหว่างเกษตรกร และแหล่งเงินทุน จะเป็นการเอื้อและประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่น ด้านเกษตรกรสามารถจำหน่ายผลิตผลได้ในราคาที่เหมาะสม เนื่องจากไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง การซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรผ่านกลุ่มเกษตรกรได้ในราคาถูก ด้านแหล่งเงินทุน สามารถซื้อสินค้าทางการเกษตรได้ในราคาต่ำ เนื่องจากการรับซื้อจากเกษตรกรโดยตรง เป็นต้น การดำเนินเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เกษตรกรทุกคนสามารถทำได้ ไม่ว่าจะทำการเกษตรรูปแบบใดอยู่ก็ตาม สามารถปรับให้สอดคล้องกับหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ ไม่จำเป็นต้องเหมือนทั้งหมด สามารถปรับยืดหยุ่นได้ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสไว้ว่า “....การทำทฤษฎีใหม่ ไม่ใช่สูตรสำเร็จตายตัว สามารถดัดแปลงได้ตามความเหมาะสม...” ขอเพียงแต่มีความตั้งใจจริงในการทำเท่านั้น ก็สามารถที่จะประสบความสำเร็จได้”

๒.๓ แนวคิดความสมดุลในเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓.๑ ความสมดุลในมิติต่าง ๆ

๑) สมดุลทางด้านเศรษฐกิจ ในระดับบุคคล หมายถึงการดำรงชีวิตโดยมีรายได้สมดุลกับรายจ่าย และการทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นเครื่องมือเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและสมดุล ความสมดุลด้านเศรษฐกิจ ยังรวมถึงการใช้จ่ายอย่างเพียงพอ คือ ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า สร้าง

^๑ <http://www.moac.go.th/builder/sfeco/index.php?page=๕๓๕&clicksub=๕๓๕>.

ประโยชน์ให้เกิดขึ้น เหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน
สมดุล

๒) **ทางด้านสังคม** คือ การรู้จักสามัคคี ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ทุกคนช่วยเหลือกัน
แบ่งปันกันทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ ความสมดุลทางสังคมต้องเริ่มจากการ
ให้ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ช่วยเหลือ มีน้ำใจ แบ่งปัน

๓) **สมดุลด้านสิ่งแวดล้อม** คือ การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถใช้
ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เช่น ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ต้องเห็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกับระบบ
นิเวศวิทยาอย่างสมดุล ไม่ทำร้าย ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียน

๔) **สมดุลด้านวัฒนธรรม** คือ การปลูกฝังเด็กและเยาวชนไทยให้เห็นคุณค่าในความเป็น
ไทยเอกลักษณ์ไทย เห็นประโยชน์และคุณค่าของ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นองค์ความรู้
ที่มีประโยชน์ที่สืบทอดต่อกันมา การเสริมสร้างความพอเพียงทางวัฒนธรรม จะเป็นเสมือน
ภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ที่จะทำให้เด็กไทย คนไทย มีจุดยืนในชีวิต มีหลักคิด หลักปฏิบัติที่เป็น ที่
ยึดเหนี่ยวจิตใจ และพัฒนาตนเอง มีความแกร่งในความเป็นไทย เข้าใจในความเป็นสากล*

๒.๔ แนวทางการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย :-

๑. ความรู้และความเข้าใจ

๑.๑ ทฤษฎีใหม่ ไม่ใช่วิธีการหรือเทคนิคเดียวเท่านั้นในการที่จะแก้ไขปัญหา
ของเกษตรกรได้ทุกกรณีทุกพื้นที่

๑.๒ ทฤษฎีใหม่เป็นทางเลือกทางหนึ่งที่มีหวังแก้ไขปัญหา ให้สามารถอยู่ได้
ในระดับพอเพียง (พออยู่ พอกิน)

๑.๓ ทฤษฎีใหม่เป็นจัดการหรือวิธีการจัดการทรัพยากร หรือการจัดการ
พื้นที่เกี่ยวกับดินและน้ำ การปลูกพืชและพันธุ์ไม้ ให้สามารถดำรงชีพ และประกอบอาชีพการเกษตร
อย่างเหมาะสม อยู่ได้ในพื้นที่ของตนเอง อย่างพออยู่พอกินในเบื้องต้น

๑.๔ ทฤษฎีใหม่ในขั้นที่หนึ่ง เป็นระบบการทำฟาร์ม ที่มีระบบย่อยอยู่ใน
ระบบใหญ่ได้แก่ ระบบการทำนา ระบบการปลูกพืช (ผสมผสาน) ระบบการจัดการน้ำ และระบบ
ครัวเรือนเกษตรกร

* <http://www.panyathai.or.th/library/node/๓๕>.

๑.๕ ทฤษฎีใหม่ในขั้นที่หนึ่ง เป็นการจัดการพื้นที่ในสัดส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ ตามทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติมิใช่สูตรตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

๑.๖ ทฤษฎีใหม่มุ่งพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะการบริหาร การจัดการ และการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพ

๑.๗ ทฤษฎีใหม่สร้างความเข้มแข็งจากการพึ่งพาตนเอง

๑.๘ ทฤษฎีใหม่ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียร ความอดทน การประหยัด

๑.๙ ทฤษฎีใหม่สอนให้คนรู้จักความสามัคคีรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๑.๑๐ ทฤษฎีใหม่สอนให้คนรู้จักการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ทั้งใกล้ชิดและห่างไกลโดยอาศัยความยุติธรรมและคุณธรรม

๒. ความพร้อมและการจัดการ

๒.๑ สภาพพื้นที่ เช่น ที่ดินและแหล่งน้ำในไร่นา เป็นต้น บางสภาพพื้นที่ทำได้ดินเหมาะสม ดินสามารถปลูกพืชได้ และเก็บกักน้ำได้

๒.๒ เทคโนโลยีการผลิต การจัดการ และการตลาด

๒.๓ เงินลงทุน และเงินทุนหมุนเวียนเล็กน้อยหากมีความเพียร

๒.๔ ในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร เช่น เคยปลูกพืชอย่างเดียว กลับมาปลูกหลายชนิด ทำงานในไร่นาบางฤดูกาล กลับต้องทำตลอดปีอย่างมีความสุข และมีความอบอุ่นกับครอบครัว

๒.๕ มีทักษะความขยันหมั่นเพียร อดทน ทดลอง ศึกษา เรียนรู้จริง จากการปฏิบัติ และรอคอยความสำเร็จ

๓. ความร่วมมือและความสามัคคี

๓.๑ ร่วมมือกับภาคราชการ เอกชน และประชาชน

๓.๒ ความร่วมมือของคนในกลุ่ม ชุมชน และท้องถิ่น

๓.๓ ความสามัคคีร่วมกัน เอื้ออาทรต่อกัน

๓.๔ ระดมทุน ทรัพยากรการผลิต คน และอื่น ๆ ในการดำเนินงาน^๑

^๑ <http://www.chaipat.or.th/journal/aug๕๕/thai/self.html>, (๒๕ เม.ย. ๒๐๐๖), ๐๐:๕๒:๐๓.

สรุป หลักการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง

๑. ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๑๐-๑๕ ไร่
๒. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง หรือขั้นแรก ทำการผลิตกิจกรรมการเกษตร พืช สัตว์ และประมงในไร่นา ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ อย่าง "พออยู่ พอกิน" หรือสามารถพึ่งตนเองได้
๓. มีข้าวพอเพียงในการบริโภคในครัวเรือน
๔. ปัจจัยสำคัญคือการจัดการที่ดิน แหล่งน้ำ พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ แรงงานและการลงทุนในไร่นา
๕. กิจกรรมการเกษตรหลายชนิดเพื่อลดความเสี่ยงและมีรายได้ต่อเนื่อง
๖. ควรมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ หรือการชลประทานมาเติมสระน้ำในไร่นา ในกรณีที่ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง
๗. ในขั้นที่หนึ่งการแบ่งสัดส่วนของพื้นที่ในอัตราส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ เป็นการจัดการพื้นที่ ตามทฤษฎีใหม่ สามารถประยุกต์เปลี่ยนแปลงสัดส่วนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ได้
๘. ในขั้นที่สอง เกษตรกรรวมกลุ่มมุ่งเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยแต่ละครอบครัวต้องมีความพอเพียง "พออยู่ พอกิน" และเข้มแข็งก่อนขอความช่วยเหลือจากรัฐและเอกชน
๙. ในขั้นที่สาม เมื่อชุมชนหรือกลุ่มเข้มแข็งจึงร่วมกับคนภายนอกค้าขายและสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจ
๑๐. สร้างประโยชน์ร่วมกัน โดยร่วมพลังการผลิต การจัดการ และการค้าขาย
๑๑. ด้วยหลักของทฤษฎีใหม่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*

สรุป การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

๑. ยึดความประหยัด คัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”
๒. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจาก การประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพ ของตนเป็นหลักสำคัญ”
๓. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

* <http://www.chaipat.or.th/journal/aug๕๕/thai/self.html>, (๒๕ เม.ย. ๒๐๐๖), ๐๐:๕๒:๐๓.

๔. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวาย ใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่ง ที่ให้ความชัดเจนว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อ ตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง”

๕. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่ม สลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากเลอาวยต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่อง ทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่ เสมอ พยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น” ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญ ที่สุดคือ คำว่า “พอ” ต้องสร้างความพอที่สมเหตุสมผลให้กับตัวเองให้ได้และเราก็จะพบกับ ความสุข^๑

๒.๕ หลักการแนวคิด ทฤษฎีความรู้และความเชื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๕.๑ ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

คำว่า กระบวนการเรียนรู้ มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกัน ซึ่งแต่ละท่านได้ให้ ความหมายคล้ายกันและแตกต่างกันบ้างดังนี้

พระธรรมปิฎก^๒ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้และการศึกษาเป็น ธรรมชาติของมนุษย์ ที่จะต้องฝึกฝนตนเองตลอดชีวิต เพราะชีวิตมนุษย์อยู่ได้ด้วยการศึกษา และ การศึกษานำไปสู่ปัญญา และปัญญานั้นนำมาสู่การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของตนให้เกิด ความงอกงาม ทำให้เกิดความรู้ที่แท้จริงอย่างต่อเนื่อง และปัญญานี้เองทำให้พัฒนาพฤติกรรม จิตใจ ให้มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติรอบตัวเราได้อย่างถูกต้อง นำไปแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง สร้าง ปัญญาและการเรียนรู้ใหม่ขึ้นมาอีก จนกระทั่งพ้นจากปัญหาหรือความทุกข์ อย่างสิ้นเชิงกระทั่ง บรรลุชีวิตที่ดำรงอย่างสมบูรณ์

^๑ <http://www.chaipat.or.th/journal/aug๕๕/thai/self.html> , (๒๕ เม.ย. ๒๐๐๖), ๐๐:๕๒:๐๓.

^๒ พระธรรมปิฎก, การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๑๔.

กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม^๑ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งในการพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การทำมาหากิน และการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา การปฏิบัติเพื่อสอดคล้องกับแผนการผลิตของชุมชน เพื่อเป็นพลังให้เกิดพลวัตการเรียนรู้ อันจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหาและการแก้ไข ทดลองลงมือทำกลับมาทบทวน วิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขใหม่ แนวทางดังกล่าวจึงเป็นกระบวนการเกิดขึ้นแล้วซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อพัฒนาปัญญาของคนในชุมชน จนกระทั่งสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตตนและชุมชนได้

พรพิไล เลิศวิชา^๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ คือกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนา สามารถทำให้มนุษย์สามารถพึ่งตนเอง ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ การเรียนรู้จำเป็นต้องมาจากรากฐานของประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเรียนรู้กับการดำเนินชีวิตจึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประเวศ วะสี^๓ ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้มีวัตถุประสงค์เพื่อตนเอง เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเรา ทั้งที่ใกล้และที่ไกล เพื่อรู้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนกับสิ่งแวดล้อมภายนอกตัว และสามารถจัดความสัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกัน

จากความหมายกระบวนการเรียนรู้ พอสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนเพื่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทางด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา ให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุขด้วยการพึ่งตนเอง ซึ่งมนุษย์ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต แสวงหาโอกาสในการเรียนรู้และปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ตลอดจนอยู่ร่วมกับสรรพชีวิตอื่น ๆ และธรรมชาติแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน

ในกระบวนการเรียนรู้ “การให้การศึกษา” เป็นขั้นตอนในการช่วยเหลือให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และคำว่า การให้การศึกษา มีผู้รู้ได้ให้ความหมายเฉพาะในแง่การพัฒนาชุมชนไว้ว่ามีตัวอย่างดังนี้

^๑ กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, หว้านพันธ์แห่งโพธิ, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๓๑), หน้า ๒๕.

^๒ พรพิไล เลิศวิชา, สิริวงจากไพร่หนีนายถึงธนาคารแห่งขุนเขา, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^๓ ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน ๒๕๔๒), หน้า ๓๑.

พระธรรมปิฎก^๑ ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการช่วยเหลือเกื้อหนุนให้ชุมชนได้เรียนรู้ ฝึกหัด พัฒนาเพื่อดำเนินชีวิตที่ดีได้ด้วยตนเอง และก่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อไปตลอดชีวิต

ทงศ์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ^๒ กล่าวว่า เป็นกระบวนการกระตุ้นและส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด และความต้องการที่แท้จริงในชุมชนของตน

ปาริชาติ วลัยเสถียร^๓ กล่าวว่า เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านทักษะ ความรู้และทัศนคติ ของมนุษย์ไปสู่พฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่ค่อนข้างถาวรและยั่งยืน

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการให้มนุษย์กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่ค่อนข้างถาวรและยั่งยืน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อไปตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนและส่วนรวม รวมถึงการตระหนักถึงผลกระทบของการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๒.๕.๒ พุทธศาสนากับกระบวนการเรียนรู้

ในกระบวนการเรียนรู้ทางพุทธศาสนา ได้เน้นและให้ความสำคัญการศึกษาที่เกี่ยวกับตัวมนุษย์ ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ให้การศึกษา และความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม อันจะเกื้อกูลและเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

หากพิจารณากระบวนการเรียนรู้ให้การศึกษาอย่างถึถ้วน จะพบว่า การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนานั้น เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ เพราะแนวทางการเรียนรู้ทางพุทธศาสนามีลักษณะการบูรณาการสูง มองสรรพสิ่งเป็นแบบองค์รวม ความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับการคงอยู่เป็นระบบ อันต้องรักษาและทำให้เกิดความสมดุลอยู่เสมอ เชื่อมมั่นในศักยภาพของมนุษย์ สามารถที่จะเรียนรู้ได้ตามความสามารถและความสนใจของตนเองและมีความหลากหลายในด้านต่าง ๆ เช่น สติปัญญา ความสนใจ ความถนัด ความสามารถพิเศษ และมีข้อบกพร่องต่าง ๆ มาตั้งแต่เกิด จำต้องให้การศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองจนบรรลุถึงความ เป็นมนุษย์ที่ประเสริฐและแก้ปัญหาของมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข

^๑ พระธรรมปิฎก, การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๑๔.

^๒ ทงศ์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^๓ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๘.

พระธรรมปิฎก^{*} การให้การศึกษาแบบพัฒนาคน ตามแนวของพระพุทธศาสนาจะต้องพัฒนาแบบองค์รวมแบบบูรณาการทั้ง ๓ ด้านคือ

๑) ด้านพฤติกรรม ต้องพัฒนาให้มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่น่าปรารถนา ที่ค่อนข้างถาวร

๑.๑ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ดิน น้ำ พืชพันธุ์ เป็นต้น อย่างรู้คุณค่าในหลายมิติ และก่อให้เกิดผลดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่น

๑.๒ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีทางในการดำรงชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและสัตว์อื่น รักษากติกา กฎเกณฑ์ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งการเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งมนุษย์ สัตว์และพืชพันธุ์ต่าง ๆ

๑.๓ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ มนุษย์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพโดยไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม จะต้องเอื้อต่อการพัฒนาตนเอง อันนำไปสู่การเป็นสัตว์ประเสริฐและการแก้ปัญหาของสังคมของมนุษย์

๒. ด้านจิตใจ การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความเมตตา ความเคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตใจเข้มแข็งสามารถยับยั้ง อดทนต่อสิ่งเร้าและดำรงตนอยู่โดยปราศจากการฟุ้งฟิงและเสพวัตถุภายนอกที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพกาย ตลอดจนถึงการเห็นประโยชน์ต่อคุณค่าของป่า อาศัยประโยชน์ของป่าในหลายมิติ ทั้งประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณเป็นต้น

๓. ด้านปัญญา การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาด้านปัญญาของมนุษย์ ดังนี้ คือ

๓.๑ ให้เข้าใจในความสัมพันธ์และการดำรงอยู่ในสรรพชีวิตกับทรัพยากรธรรมชาติและป่า

๓.๒ ให้รู้จักมอง คิดให้เห็นประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพยากรธรรมชาติและป่าที่มีต่อมนุษย์

๓.๓ ให้สามารถใช้ปัญญาอันบริสุทธิ์ได้อย่างชาญฉลาดในการเลือกใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าอย่างเหมาะสมและสมดุล

๓.๔ ให้รู้จักประมวล เชื่อมโยงความรู้อย่างเป็นระบบ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งอันเป็นเหตุและเป็นปัจจัยต่อกัน และสามารถถ่ายทอดศิลปะแก่นุชนรุ่นหลัง เพื่อแก้ไขปัญหาและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอยู่ได้อย่างสร้างสรรค์

^{*} พระธรรมปิฎก, **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๐-๑๒๕.

จึงอาจจะสรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งเป็นระบบสัมพันธ์ของธรรมชาติ เน้นกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาปัญญา ตลอดถึงการดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา รู้คุณค่าที่แท้จริงของชีวิต รู้เท่าทันกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถดำรงชีวิตที่งดงามได้ การให้การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา จึงเป็นการให้การศึกษา เพื่อให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา ด้วยการละความเห็นแก่ตัว มุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ดำรงชีวิตให้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งความดีงาม เป็นสัตว์ประเสริฐ มีปัญญาหยั่งรู้ธรรม และมีอิสระในการดำเนินชีวิต อันจะก่อให้เกิดสันติสุขต่อไปในอนาคต

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน)^๑ ได้อธิบายความเชื่อทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า เครื่องเครื่องชักนำอันแรกให้เกิดไตรสรณคมน์หรือเป็นพุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในใจ ๒ อย่างได้แก่ ศรัทธากับปสาทะ ศรัทธาแปลว่า ความเชื่อ ปสาทะ แปลว่าความเลื่อมใส ศรัทธาที่ไม่ถูกต้องอาจเป็นอันตรายแก่การนับถือ พระพุทธศาสนา เมื่อศรัทธาไม่ถูกต้อง ปสาทะก็ไม่ถูกต้องเหมือนกัน ความศรัทธาหรือความเชื่ออย่างถูกต้องทางพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง เมื่อเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในพระปัญญาของพระพุทธเจ้า ไม่สงสัยลังเลใจในพระธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง สั่งสอนเป็นพระพุทธศาสนา ไม่สงสัยลังเลใจในพระสงฆ์ โดยตรงกันข้าม ยิ่งเกิดความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ความเชื่อความเลื่อมใสนี้เกิดเพราะตั้งใจสดับฟังพระธรรมหรือศึกษาในพระพุทธศาสนาให้รู้ซาบซึ้ง โดยเฉพาะรู้จักบาปบุญหรือกรรมดี กรรมชั่ว ความเชื่อข้อนี้เรียกว่า ตถาคตโพธิสัทธา แปลว่า ความเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๒. เชื่อว่าบุญบาปมีจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในเรื่องบุญและบาป หรือกรรมดีกรรมชั่ว สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบุญเป็นกรรมดี ก็เชื่อว่าเป็นบุญเป็นกรรมดีจริง เช่นความมีใจเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์ช่วยเหลือ เป็นต้น สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบาปเป็นกรรมชั่ว ที่เชื่อว่าเป็นบาปเป็นกรรมชั่วจริง เช่น ความมีใจละโมภ โห่ร้าย หลงใหล ประพฤติชั่วร้าย มีฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ความเชื่อข้อนี้เรียกว่า กัมมสัทธา เชื่อกรรม กรรมแปลว่าการงานที่บุคคลทำด้วยเจตนา เชื่อกรรมก็คือเชื่อว่าบุญบาป หรือกรรมดีกรรมชั่ว มีจริง

^๑ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๕๒ – ๑๕๘.

๓. เชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจว่าบุญบาปที่ทำจะไม่มีผลสนองตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้ว่า กรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่วไม่สับสนกัน เหมือนอย่างหวานพืชเช่นใดที่ได้รับผลเช่นนั้น ความเชื่อข้อที่เรียกว่าวิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือเชื่อว่าบุญบาปที่ทำให้ผลจริงตามประเภท บุญก็ให้ผลดี บาปก็ให้ผลไม่ดี

๔. เชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำ ก็เป็นของตนจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจว่าตนจะต้องรับผลของบุญบาปที่ตนเองทำไว้หรือไม่ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ทุก ๆ คนนี้ก็คืออยู่เสมอว่า เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นทายาทรับผลของกรรมเราทำดีจักได้ดี เราทำชั่วก็จักได้ชั่ว ความเชื่อข้อนี้เรียกว่า กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมที่ตนทำไว้เป็นของของตน เหมือนบริโภคน้ำอาหารเองก็อิ่มเอง เรียนเองก็รู้เอง

แสง จันทรงาม^{*} กล่าวว่าชาวพุทธควรมีสัทธา หรือความเชื่อในสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือเชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง ประกอบด้วย พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณจริง ความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านี้สำคัญและจำเป็นมาก เพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ก็เท่ากับไม่เชื่อพระพุทธศาสนาทั้งหมด

๒. เชื่อกรรม กรรมแปลว่าการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ซึ่งแยกออกเป็น กายกรรม วาจากรรมและมโนกรรม ตลอดเวลาที่ตื่นอยู่ คนทุกคนต้องยอมทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นปกติ กรรมแบ่งเป็น ๓ ตามคุณภาพคือ กุศลกรรม เป็นกรรมดี เกิดจากการกระตุ้นใจฝ่ายดี มีเจตนาดี กระทำไปแล้วอำนวยการประโยชน์ สุขแก่ตนและผู้อื่น อกุศลกรรมเป็นกรรมซึ่งเกิดจากแรงกระตุ้นใจฝ่ายชั่ว มีเจตนาชั่ว กระทำไปแล้วก่อทุกข์โทษให้แก่ตนและคนอื่น และอัปายัตกรรม คือกรรมกลางๆ ไม่ดีไม่ชั่ว กระทำไปด้วยความเคยชิน โดยไม่มีเจตนา ไม่มีแรงกระตุ้นภายในที่เด่นชัด เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ในชีวิตประจำวัน

๓. เชื่อผลของกรรม คือเชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำลงไปแล้ว ไม่ว่าดีหรือชั่ว ย่อมก่อให้เกิดผลตามสมควรแก่เหตุเสมอ

๔. เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน คือเชื่อว่าผลที่เราได้รับอยู่ ในปัจจุบันนี้ ทุกอย่าง เป็นผลแห่งการกระทำของเราเอง บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในชาตินี้ แต่บางอย่างอาจเป็นผล

^{*}แสง จันทรงาม, พุทธศาสนวิทยา, (กรุงเทพฯ : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๘๗ – ๘๘ และ ๑๑๒ – ๑๑๓.

ของกรรมในอดีตชาติ การเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน จะช่วยให้คนรู้จักความรับผิดชอบในตนเอง ไม่โยนความรับผิดชอบไปให้อำนาจภายนอกต่าง ๆ เช่น ภูตผี เทวดา ฟ้าดิน หรือโชคชะตา

ความเชื่อทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นความเชื่อหลักที่ชาวพุทธ ควรเชื่อไว้ก่อน ตั้งแต่ เบื้องต้น เพราะถ้าไม่เชื่อหลัก ๔ ประการนี้ ก็เท่ากับไม่ใช่ชาวพุทธเลยทีเดียว นอกจากหลัก ๔ ประการนี้แล้ว ชาวพุทธควรจะเชื่อในหลักปลีกย่อยต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ

๑. เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หลักที่สืบเนื่องมาจากกรรมนั่นเอง แต่อย่าให้เห็นชัดลงไปอีกว่ากรรมดีก่อให้เกิดผลดี กรรมชั่วก็ให้เกิดผลชั่ว

๒. เชื่อว่าบุคคลผู้มีบุญคุณ เช่น บิดามารดามีอยู่จริง บิดามารดาเป็นผู้มีบุญคุณต่อบุตร เพราะเป็นผู้ให้ชีวิตร่างกายแก่บุตร เลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโตอบรมสั่งสอนให้บุตรเป็นคนดี ให้ความรักอันบริสุทธิ์แก่บุตร ฉะนั้นมารดาบิดาจึงมีบุญคุณอย่างสูงแก่บุตร บุตรควรจะสำนึกในบุญคุณ แล้วหาทางตอบแทนในบุญคุณ

๓. เชื่อว่าสมณพราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตามมีอยู่

๔. เชื่อว่าโลกนี้มีอยู่จริง ชาวพุทธควรเชื่อว่าภพภูมิอันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ ไม่มีเฉพาะมนุษยโลกนี้เท่านั้น ยังมีโลกอื่นอีกมากมายที่สัตว์ได้อยู่อาศัย โลกเหล่านั้นไม่จำเป็นจะต้องมีลักษณะเหมือนโลกมนุษย์ทุกอย่าง

๕. เชื่อว่าสัตว์ที่เกิดผุดขึ้น (โอปปาติกะ) มีอยู่จริง หมายถึงสัตว์ที่เกิดผุดขึ้นมาเป็นรูปร่างตัวตนทันที โดยไม่ต้องอยู่ในครรภ์มารดาก่อน สัตว์ประเภทนี้ได้แก่ สัตว์นรกเปรต อสุรกาย เทวดาและรูปพรหม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{*} ได้กล่าวถึงเครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ ๕ ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ในส่วนของศรัทธา ได้อธิบาย ไว้ว่า ศรัทธาเราแปลกันง่าย ๆ ว่า ความเชื่อ ถ้าขยายความออกไปก็คือ มีความเชื่อความเลื่อมใส ในคุณพระรัตนตรัย หลักความเจริญข้อนี้ทำให้เราเอามาใช้ตรวจสอบตัวเอง เช่นถามตัวเองว่าเดี๋ยวนี้เรามีศรัทธาแค่ไหน ศรัทธาของเราเจริญเพิ่มพูนขึ้นหรือไม่ คือเชื่อในคุณพระรัตนตรัย เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเท่าไร ถ้าหากเรามีความมั่นใจว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง เป็นพระสัมมาสัมพุทธจริง เราก็จะเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระองค์ไปด้วย เมื่อเชื่อฟังเราก็จะปฏิบัติได้อย่างมั่นใจ พระองค์สอนว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เราก็จะทำความดีละเว้นความชั่ว เพราะฉะนั้นหลักที่จะทำให้เจริญก้าวหน้าอย่างแรกก็จะต้องมีความเชื่อ ความเลื่อมใสในพระคุณของ พระพุทธเจ้าในพระปัญญาตรัสรู้ของ

^{*} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕๓ – ๑๕๔.

พระองค์ ต่อไปก็เชื่อในพระธรรมคำสอนและมั่นใจในพระสงฆ์ที่เอาธรรมมาสั่งสอน ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำไว้ ประกาศไว้ คำอธิบายนี้สอดคล้องกับข้อสรุปของสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน)^๑ ที่ว่า ความศรัทธาหรือความเชื่อ ๔ ประการได้แก่ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง เชื่อว่าบุญบาปมีจริง เชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง และเชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำเป็นของตนจริง ความสำคัญอยู่ที่ข้อแรกคือ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริงเพราะตั้งใจศึกษาพระพุทธศาสนาจนเกิดความรู้สึคว่าพระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้เป็นความจริงทุกอย่าง ความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยก็จะเกิดตั้งมั่นขึ้นทุกที ที่ทำให้เชื่อมั่นว่าบุญบาปที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้มีจริง ผลของบุญบาปตามที่ตรัสสั่งสอนไว้มีจริง บุญบาปที่ผู้ใดทำไว้ก็เป็นของผู้คนนั้นจริงตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า รวมความว่าทำให้เชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ^๒ ได้สรุปว่าความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สำหรับพุทธมามกะที่ดีมี ๓ ขึ้นต่อเนื่องกัน คือ ก) ไตรสรณาคม ข) กฎแห่งกรรม เอนกชาติ นรก สวรรค์ และ ค) นิพพาน โดยความเชื่อในไตรสรณาคม คือ การเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริงท่านทรงเป็นผู้รู้และผู้ปฏิบัติชอบ พระธรรมคือความจริงที่ท่านค้นพบและทรงนำมาสั่งสอน ผู้อื่น เราควรเรียนรู้และปฏิบัติตาม พระสงฆ์คือผู้ศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเป็นผู้ นำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแพร่แก่ประชาชนตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อ กฎแห่งกรรม เป็นความเชื่อเรื่องผลแห่งการกระทำคือการกระทำดีควรเชื่อว่า ย่อมได้ผลดี ส่วนการกระทำชั่วย่อมได้ชั่ว และยังเชื่อต่อไปว่าผลของกรรมที่บุคคลกำลังได้รับอยู่ในขณะนี้ นั่น ย่อมมีทั้งผลของกรรมเก่าในอดีตอันนานไกล และผลของกรรมหรือการกระทำในปัจจุบันหรือในอดีตที่เพิ่งผ่านไปใหม่ ๆ สืบจากความเชื่อในเรื่องของสาเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกับการทำความดี และความชั่วว่าจะส่งผลต่อบุคคลในกาลต่อมา ซึ่งอาจจะเป็นผลที่เกิดในชาติปัจจุบัน คือชาติเดียวกับที่บุคคลนั้นได้กระทำความชั่วหรืออาจเกิดผลในชาติหลัง ๆ ก็ได้ จึงเป็นเหตุผลสมควรที่พุทธมามกะจะต้องมีความเชื่อเรื่องเอนกชาติของมนุษย์ว่าเราแต่ละคนมีประวัติการเกิดในชาติต่าง ๆ มากมาย ย้อนไปในอดีตอันนานไกล นอกจากนี้คนส่วนใหญ่ในโลกจะต้องเกิดอีกหลายชาติในอนาคต เรื่องของการรับผลดีผลเสียของการกระทำของตนนั้นทำให้ต้องมีความเชื่อว่ามีนรก และสวรรค์มีจริง ส่วนความเชื่อขั้นสูงสุดของ พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาเพราะในศาสนาอื่น ๆ ไม่มีความเชื่อนี้ คือความเชื่อเรื่องนิพพาน ซึ่งความหมายตามตัวอักษรแปลว่า ออกไปแล้วจากตัณหาที่เป็นเครื่องร้อยติดไว้กับภพ ไม่มีกิเลส

^๑ อ้างแล้ว, สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), *หลักพระพุทธศาสนา*, หน้า ๑๕๗ – ๑๕๘.

^๒ ดวงเดือน พันธุมนาวินและคณะ, *ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต*, (กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘ – ๒๐.

(รัก โลภ โกรธ หลง) และดับทุกข์ทั้งปวง ซึ่งสมควรเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ และควรเชื่อว่าบุคคลเมื่อปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ แล้วอาจ บรรลุได้ในชาตินี้ โดยไม่จำกัดเพศ ชาติตระกูล หรือฐานะ

สรุปได้ว่า พุทธศาสนิกชนควรมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยในเบื้องต้น ควรมีความเชื่อในไตรสรณคมน์ คือ เชื่อในความมีอยู่จริงของพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ และเชื่อในเรื่องบาปบุญ สวรรค์ นรกว่ามีอยู่จริง และมีความเชื่อเรื่องนิพพาน คือ เชื่อว่าการหมดสิ้นกิเลสเป็นเป้าหมายของพุทธศาสนิกชนและบุคคลสามารถปฏิบัติตนให้หมดสิ้นกิเลส หรือบรรลุนิพพานได้

นอกจากนั้น ความเชื่อในทางเศรษฐกิจพอเพียงในทางพระพุทธศาสนาเป็นความเชื่อในการใช้ชีวิตทางสายกลาง(มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย พอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ เป็นการรู้จักใช้ชีวิตอย่างมีสติ และมีปัญญา

๒.๖ ประวัติย่อมหาวิทยาลัย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและ โครงสร้างหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

๒.๖.๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๖.๑.๑ ความเป็นมาของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนาขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยให้ย้ายการสอนพระปริยัติธรรมจากศาลาบอกพระปริยัติธรรมหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไปตั้งที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และโปรดให้เรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๒

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้คิดแบบสร้างถาวรวัตถุ เรียกว่า “สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย” ขึ้นในวัดมหาธาตุ เพื่อให้เป็นสถานที่บำเพ็ญพระราชกุศล พระศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร และทรงประสงค์จะอุทิศถาวรวัตถุนี้เป็นสังฆิกเสนาสน์ สำหรับมหาธาตุวิทยาลัย โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาเก๋พระฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๕ และทรงพระราชทานนามมหาธาตุวิทยาลัยใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยทรงมีพระราชประสงค์ให้ใช้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ พระพิมลธรรม (ชื่อย่อฐานทตมมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุในสมัยนั้นได้จัดประชุมพระเถระฝ่ายมหานิกายจำนวน ๕๗ รูป เพื่อดำเนินการจัดการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงระดับอุดมศึกษา ตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยทำการเปิดสอนระดับปริญญาตรีครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ และต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้ทำการก่อสร้างอาคารเรียนมหาวิทยาลัยพาลงกรณราชวิทยาลัย ในที่ดินของวัดมหาธาตุ เป็นอาคาร ค.ล.ส. สูง ๓ ชั้น พื้นที่ใช้สอยประมาณ ๒,๔๐๐ ตารางเมตร ใช้เป็นสถานที่จัดการเรียนการสอนสำหรับพระนิสิตของมหาวิทยาลัยพาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวนประมาณ ๑๐ รูปเท่านั้น และได้ดำเนินการจัดการศึกษามาโดยลำดับจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๗ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติรับรองวิทยฐานะหลักสูตรปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย ต่อมาได้มีการขยายการจัดการศึกษาเพิ่มมากขึ้นทั้งส่วนกลางและวิทยาเขต เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาคทำให้อาคารสถานที่ที่มีอยู่ก่อนข้างจำกัดไม่เพียงพอสำหรับใช้สอยในการจัดการเรียนการสอนและเป็นศูนย์กลางประสานงานกับวิทยาเขต ผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้พยายามที่จะขยายและก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมแต่ก็ไม่สามารถทำได้ด้วยเหตุผลเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของวัดมหาธาตุ

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๔๐ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ขึ้น โดยมีสถานภาพเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ และเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ เน้นการจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

๒.๖.๑.๒ ภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยพาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีบทบาทในการให้การศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงที่มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล สร้างความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย ให้การบริการทางวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการผลิตบัณฑิต

มหาวิทยาลัย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เพราะเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการชักนำให้เกิดความเจริญยั่งยืน และ การหลีกเลี่ยงภาวะชะงักงัน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มหาวิทยาลัยจำต้องปรับตัวให้มีพลวัตและความหลากหลายมากขึ้น จึงได้กำหนดเป็นเป้าหมายชัดเจนที่จะพัฒนานิสิตให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นผู้รอบรู้วิชาการ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มี

ศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม มีศรัทธาอุทิศตน เพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม มหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการผลิตบัณฑิต รวมทั้งปรับขยายกลุ่มเป้าหมายให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

๒) ด้านการวิจัย

มหาวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องพัฒนาด้านการวิจัยพื้นฐาน เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกและพัฒนาการความรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสหวิทยาการ และจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาด้านศีลธรรม จริยธรรม และสถาบันศาสนา ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาสร้างฐานข้อมูลสำหรับการวิจัยประยุกต์ที่เป็นรูปธรรมให้นำไปปฏิบัติได้

๓) ด้านบริการวิชาการแก่สังคม

มหาวิทยาลัย มุ่งให้การบริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น ด้วยการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม ในฐานะพลเมืองของสังคมไทย ให้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนาและมุ่งส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน และการบริการวิชาการแก่สังคม เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ อีกทั้งการบริการวิชาการแก่สังคม มุ่งเน้นการส่งเสริมสนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์ ดังนั้น การจัดกิจกรรมด้านนี้จึงกำหนดให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ด้วย

๔) ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจะกว้างขวางยิ่งขึ้นในอนาคต เพราะแนวโน้มการผสมผสานทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในประชาคมโลกในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไม่ควรถูกจำกัดอยู่แต่การอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่ควรหมายถึงการศึกษาให้เข้าใจความเป็นไทยอย่างถ่องแท้ เพื่อนำไปสู่การสงวนความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมในประชาคมโลกอย่างมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี การเสริมสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับบุคคล องค์กรและสังคม

๕) ด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา จึงได้กำหนดให้มีภารกิจหลักที่แตกต่างไปจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป ประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัย การ

พัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นพลเมืองดีของสังคมได้ต้องอาศัยพื้นฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจึงต้องปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้สามารถเอื้อต่อการกิจด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา อีกทั้งจัดให้มีหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการประชุมสัมมนา และฝึกอบรมด้านพระพุทธศาสนา อีกทั้งจัดกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึกในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เสริมสร้างความซาบซึ้งและทัศนคติที่ดีต่อคุณค่าของพุทธศิลป์

๒.๖.๑.๓ งานจัดการศาสนศึกษา

๑) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

มหาวิทยาลัยดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรทั้งระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษาให้มีเนื้อหาเป็นปัจจุบันและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทางวิชาการ ดังนี้

การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบด้วย

(๑) คณะพุทธศาสตร์ ๗ วิชาเอก ๑ วิชาโท คือ

๑. วิชาเอกพระพุทธศาสนา

๒. วิชาเอกพระอภิธรรม

๓. วิชาเอกภาษาสันสกฤต

๔. วิชาเอกปรัชญา

๕. วิชาเอกศาสนา

๖. วิชาเอกภาษาบาลี

๗. วิชาเอกบาลีพุทธศาสตร์

๘. วิชาโทภาษาฮินดี

(๒) คณะครุศาสตร์ ๕ วิชาเอก คือ

๑. วิชาเอกการบริหารการศึกษา

๒. วิชาเอกสังคมศึกษา

๓. วิชาเอกการสอนภาษาไทย

๔. วิชาเอกการสอนพระปริยัติธรรม

๕. วิชาเอกจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

๖. วิชาเอกจริยศึกษา

๗. วิชาเอกการศึกษานอกโรงเรียน

๘. วิชาเอกคณิตศาสตร์-วิทยาศาสตร์

๙. วิชาเอกการสอนภาษาอังกฤษ

(๓) คณะมนุษยศาสตร์ ๗ วิชาเอก ๒ วิชาโท คือ

๑. วิชาภาษาไทย
๒. วิชาเอกภาษาญี่ปุ่น
๓. วิชาเอกภาษาอังกฤษ
๔. วิชาเอกพุทธจิตวิทยา
๕. วิชาเอกวรรณคดีไทย
๖. วิชาเอกภาษาจีน
๗. วิชาเอกประวัติศาสตร์
๘. วิชาโทภาษาเขมร
๙. วิชาโทภาษาลาว

(๔) คณะสังคมศาสตร์ ๕ วิชาเอก คือ

๑. วิชาเอกรัฐศาสตร์
๒. วิชาเอกนิเทศศาสตร์
๓. วิชาเอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
๔. วิชาเอกเศรษฐศาสตร์
๕. วิชาเอกสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาโท ประกอบด้วย

๑. สาขาพระพุทธศาสนา
๒. สาขาปรัชญา
๓. สาขาธรรมนิเทศ
๔. สาขาบาลี
๕. สาขาศาสนา

๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน

มหาวิทยาลัยได้จัดการศาสนศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ทั้งส่วนกลางและขยายไปสู่ภูมิภาค โดยจัดเป็นลักษณะวิทยาเขต ๑๐ แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ ๔ แห่ง และพยายามขยายการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกหลักสูตรที่กำหนดไว้เพื่อให้สามารถสนองตอบความต้องการของผู้สนใจทั้งที่เป็นพระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปโดยมีรายละเอียด ดังนี้

สาขาวิชาที่เปิดสอน ปัจจุบันสามารถจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีทั้ง ส่วนกลาง วิทยาเขต และวิทยาลัยสงฆ์ ดังนี้

(๑) คณะพุทธศาสตร์ เปิดสอน ๕ สาขา คือ

๑. สาขาปรัชญา
๒. สาขาภาษาสันสกฤต
๓. สาขาศาสนา
๔. สาขาพระพุทธศาสนา
๕. สาขาพระอภิธรรม

(๒) คณะครุศาสตร์ เปิดสอน ๕ สาขา ได้แก่

๑. สาขาการบริหารการศึกษา
๒. สาขาจริยศึกษา
๓. สาขาการสอนภาษาไทย
๔. สาขาการสอนภาษาอังกฤษ
๕. สาขาสังคมศึกษา

(๓) คณะมนุษยศาสตร์ เปิดสอน ๓ สาขา ได้แก่

๑. สาขาภาษาไทย
๒. สาขาภาษาอังกฤษ
๓. สาขาพุทธจิตวิทยา

(๔) คณะสังคมศาสตร์ เปิดสอน ๓ สาขา ได้แก่

๑. สาขารัฐศาสตร์ (บริหารรัฐกิจ)
๒. สาขาเศรษฐศาสตร์
๓. สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

๓) การจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เปิดสอนระดับปริญญาโท ใน ส่วนกลางและวิทยาเขตเชียงใหม่ สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ๔ สาขา วิชาคือ สาขา พระพุทธศาสนา สาขาปรัชญา สาขาธรรมนิเทศ และสาขาภาษาบาลี นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังได้ เปิด หลักสูตรนานาชาติ ระดับปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา ในปีการศึกษา ๒๕๔๓ และปี การศึกษา ๒๕๔๓ ได้เปิดสอนระดับปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนา

๒.๖.๑.๕ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

มหาวิทยาลัยเป็นองค์กรหนึ่งทางวิชาการที่มีหน้าที่สำคัญในการชี้นำสังคม การผลิตความรู้ใหม่ และการสร้างคนที่ดีและคุณภาพให้กับสังคมโลก ดังนั้น การดำเนินกิจการของ มหาวิทยาลัย เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามภารกิจดังกล่าวจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปกครอง

ตนเอง กล่าวคือการดำเนินกิจการภายในต้องมีความเป็นอิสระโดยไม่มีการควบคุมหรือการแทรกแซงจากอิทธิพลภายนอก ถ้ามหาวิทยาลัยขาดพื้นฐานของการปกครองตนเองและควมมีอิสระก็ขาดซึ่งความเป็นมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง^๑

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๐ เป็นต้นมา พระราชบัญญัตินี้ได้ตราไว้ในมาตรา ๗ ว่า “ให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ” และมาตรา ๔๘ ได้กำหนดไว้ว่า “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลโดยทั่วไป ซึ่งกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในมาตรา ๖ คือให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พชร มิกกลาง^๒ ได้ศึกษาความเชื่อในพุทธศาสนาของอาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยครูสกลนคร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นอาจารย์ นักศึกษาภาคปกติ และนักศึกษา อ.ค.ป.วิทยาลัยครูสกลนคร จำนวน ๔๑๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าจำนวน ๔๐ ข้อ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. ระดับความเชื่อในพุทธศาสนาของอาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยครูสกลนคร โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความเชื่อในพุทธศาสนาแต่ละเรื่อง พบว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกอยู่ในระดับสูง ส่วนเรื่องกรรม บุญและบาป ธรรมจริยาและนิพพานอยู่ในระดับปานกลาง

๒. ความเชื่อในพุทธศาสนาของนักศึกษาและอาจารย์วิทยาลัยครูสกลนครที่เป็นชายและหญิง โดยส่วนรวมและแต่ละเรื่องพบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. ความเชื่อในพระพุทธศาสนาของอาจารย์ นักศึกษาภาคปกติและนักศึกษา อ.ค.ป. โดยส่วนรวมและแต่ละเรื่อง พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

^๑ ชีรพร วีระถาวร, ความน่าจะเป็นกับการประยุกต์, (กรุงเทพฯ : วิทยพัฒน์, ๒๕๔๐), หน้า ๖.

^๒ พชร มิกกลาง, “การศึกษาความเชื่อในพุทธศาสนาของอาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยครูสกลนคร”, รายงานการวิจัย, (คณะวิทยาศาสตร์ วิทยาลัยครูสกลนคร, ๒๕๒๕), หน้า ๕๗ – ๕๘.

ยินดี อิศระโชติ^๑ ได้ศึกษาความรู้สึก ความเชื่อและการปฏิบัติของกลุ่มนักเรียน นักศึกษาต่อศีลและวินัยทางพุทธศาสนาเป็นปัจจัยต่อต้านภัยเอดส์ในจังหวัดสงขลา กลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ที่ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จำนวน ๑,๘๐๓ ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ และแบบมาตราส่วนประมาณค่า ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพุทธศาสนา นับถือศาสนาพุทธเนื่องจากตามบรรพบุรุษ มีความมั่นใจในศีลและวินัยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ในทางสุจริตมากที่สุด รองลงมาเป็นการไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่เสพของสุราเมเมา การไม่ลักขโมยทรัพย์สินผู้อื่น ความพอใจในคู่ครองของตน ความเมตตากรุณา การมีสติสัมปชัญญะ การเป็นคนวาจาสัตย์และการไม่ฆ่าคนและสัตว์ตามลำดับ ส่วนการปฏิบัติตามศีลและวินัยพบว่า ส่วนใหญ่มีการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตบางครั้ง และมีการพูดเท็จหลอกลวงผู้อื่นเป็นบางครั้ง (ร้อยละ ๘๓.๓ และ ๗๗.๐) ส่วนการลักขโมยของผู้อื่นโดยเจ้าของไม่อนุญาต ส่วนใหญ่มีเคยปฏิบัติเลย (ร้อยละ ๕๑.๙) นอกจากนั้นยังพบว่า เพศและระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความรู้ ความรู้สึก และความเชื่อมั่นต่อศีลวินัยด้วย

ดวงเดือน พันธุมนาวินและคณะ^๒ ได้ทำการวิจัยมหาคเรื่องความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษา ปัจจัยต่าง ๆ ทางด้านสาเหตุและผลของปริมาณการนับถือพุทธศาสนาของคนไทย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และได้แบ่งการวิจัยมหาคนี้เป็น ๕ โครงการย่อย ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของคนไทย มีดังนี้

๑. ความเชื่อทางพุทธศาสนากับอายุมีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นตรงทางบวก ในปริมาณที่ต่ำมาก และต่ำกว่าความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางพุทธศาสนากับอายุของผู้ตอบ จึงอาจกล่าวได้ว่าการปฏิบัติทางศาสนาจะเพิ่มขึ้นตามอายุของบุคคลอย่างชัดเจน มากกว่าความเชื่อทางศาสนา

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของผู้ใหญ่ที่อายุมากกว่า ๔๕ ปีขึ้นไป มีมากกว่าของเด็กอายุ ๑๐ - ๑๓ ปีอย่างชัดเจน

^๑ ยินดี อิศระโชติ, “ความรู้สึก ความเชื่อและการปฏิบัติของกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ต่อศีลและวินัยทางพุทธศาสนา เป็นปัจจัยต่อต้านภัยเอดส์ จังหวัดสงขลา”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขต ๑๒ สงขลา กรมควบคุมโรคติดต่อ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๖ - ๒๘.

^๒ ดวงเดือน พันธุมนาวินและคณะ, “ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ : คณะพัฒนาศักดิ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐). หน้า ๒๖๔ - ๒๗๐.

กิตติ ยิ่งยงใจสุข^{*} ได้ศึกษาความเชื่อและพฤติกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาของอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพฯ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นอาจารย์จำนวน ๓๗๔ คน จาก ๖ มหาวิทยาลัย การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. ภาพรวมของพฤติกรรมการประกอบกิจกรรมทางศาสนา พบว่า กิจกรรมที่มีการปฏิบัติบ่อย ๆ มากที่สุด คือ การสวดมนต์ รองลงมาคือการนั่งสมาธิ เพศหญิงมีความถี่ในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนามากกว่าเพศชายในเกือบทุกกรณี ส่วนภูมิลำเนาไม่มีแนวโน้มที่ชัดเจน

๒. แรงจูงใจในการกระทำและปฏิเสธที่จะกระทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา พบว่า สาเหตุหลักในการกระทำกิจกรรมทางศาสนา คือ ความสบายใจ รองลงมาคือความเชื่อว่าจะส่งผลให้ได้รับความสุขทั้งในชาตินี้และในชาติหน้า โดยเพศและภูมิลำเนาไม่มีผลต่อแรงจูงใจดังกล่าวมากนัก

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการกระทำกิจกรรมทางพุทธศาสนากับพฤติกรรมในการกระทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา พบว่า ผู้ที่มีแรงจูงใจในการประกอบกิจกรรมจากความเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวจะส่งผลให้ได้รับความสุขทั้งในชาตินี้และชาติหน้านั้น จะมีพฤติกรรมในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำหรือบ่อย ๆ ในอัตราร้อยละที่มากกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจประเภทอื่นในทุกประเภทกิจกรรมอย่างเด่นชัด ยกเว้นกิจกรรมการปล่อยนกปล่อยปลา

๔. ลักษณะความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

๔.๑ ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นเรื่องของจิตใจที่เมื่อทำดี จิตใจจะเป็นสุข เปรียบเหมือนขึ้นสวรรค์ และเมื่อทำชั่วจิตใจจะเป็นทุกข์ เปรียบเหมือนตกนรก แต่ก็มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่น้อยที่เชื่อว่าสวรรค์ นรกนั้น เป็นภพภูมิที่มีอยู่จริง เป็นสถานที่ซึ่งคนตายจะไปเสวยผลกรรม เพศชายมีความเชื่อที่ไม่มีสวรรค์นรก เนื่องจากคนเราตายแล้วสูญในอัตราที่สูงกว่าเพศหญิง ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด มีความเชื่อว่ามีจริง น้อยกว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

๔.๒ ความเชื่อเรื่องนิพพาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า นิพพานคือ ความจริงสูงสุดของพุทธศาสนาและเป็นสภาวะที่พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด แต่มีบางส่วนที่เชื่อว่าเป็นเพียงเรื่องเล่าลือที่สมมุติขึ้นเพื่อสร้างกำลังใจให้คนทำดี โดยเพศชายมีแนวโน้มที่จะเชื่อนิพพานหมายถึงสภาวะที่พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดน้อยกว่าเพศหญิง และมีแนวโน้มของความเชื่อนิพพานเป็นเพียงเรื่องเล่าลือที่สมมุติขึ้นเพื่อสร้างกำลังใจให้คนทำดีมากกว่าเพศหญิงเกือบสาม

^{*} กิตติ ยิ่งยงใจสุข, “ความเชื่อและพฤติกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาของอาจารย์ มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพฯ”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒ – ๖๓.

เท่าตัว และผู้ที่มิถุมิลำนเอยู่ต่างจังหวัดมีความเชื่อว่านิพพานเป็นเพียงเรื่องเล่าลือเพื่อสร้างกำลังใจให้คนทำดีมากกว่าผู้ที่มิถุมิลำนเอยู่ในกรุงเทพและปริมณฑล

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ศาสนาเกิดขึ้นในทุกสังคม โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างศาสนาขึ้น เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ปลอดภัยทางจิตใจ เป็นศูนย์รวมกำลังใจ เป็นที่พึ่งทางใจของมนุษย์ และใช้ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้มีแนวทางเดียวกัน เพื่อประโยชน์ของตัวมนุษย์เองและสังคมส่วนรวม การแสดงออกทางศาสนา มี ๒ ประการคือ ทางใจ ได้แก่ ความศรัทธาและความเชื่อ และทางกาย ได้แก่ พิธีกรรม ตลอดจนการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย วิถีชีวิตของคนไทยมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตลอดเป็นเวลานาน พุทธศาสนิกชนจึงมีความเชื่อ ความศรัทธาและการปฏิบัติตามพิธีกรรม และคำสั่งสอน โดยปริมาณของความเชื่อความศรัทธารวมทั้งการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนแต่ละกลุ่มแต่ละคน แตกต่างกันไปตามภูมิหลังและลักษณะส่วนบุคคล

อรสุดา เจริญรัตน์* ไคศึกษา เรื่อง “การเกิดขึ้นการดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย” ผลการศึกษา พบว่า

๑. การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ ของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้โครงสร้างของสังคมประเพณี ซึ่งมีโน้ตชนที่ไคจากการศึกษาพบว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมประเพณี ค่อยๆ เจริญขึ้น ๒ ประการ เจริญขึ้นประการแรกคือ การมีวิถีการผลิตแบบยังชีพที่มีความเชื่อมโยงสมดุล ระหว่างการผลิต และการบริโภค และเจริญขึ้นประการที่สอง คือ ศักยภาพชุมชนที่ยังคงรักษาอำนาจ ในการที่จะจัดการดูแลจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเองไว้ไค อยู่ในเกณฑ์ที่ ดินนอกจากนั้น ผลที่ไคมาจากการศึกษายังพบว่า การดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ยังมีเงื่อนไขสนับสนุนอีก ๔ ประการ คือการปลอดจากการแทรกแซงของอิทธิพลภายนอก และระบบการค้ำแบบเงินตรา สภาพความอุดมสมบูรณ์ ของป การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการมีจำนวนประชากรที่มีขนาดพอเหมาะพอดีซึ่งเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้ เป้าหมายสนับสนุนให้เศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงอยู่ในชุมชนไคอยู่อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่สอดคล้อง และสมดุลกับธรรมชาติ รวมทั้งอยู่บนฐานของการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือแบบพึ่งกันภายในชุมชน ไค เอื้อให้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถดำรงอยู่ในชุมชนนี้ไคอยู่

*อรสุดา เจริญรัตน์, การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย, ปริญาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์, (สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๑๖-๑๑๘.

□างต□อเนื่องตลอดมา ไม่□ว□าจะเป□นความพอเพียงในค□านการผลิตซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการจัดการที่ดิน แรงงาน และทุน ความพอเพียงในการบริโภค ที่เกี่ยวเนื่องกับเงื่อนไขของความสัมพันธ์ □ท □า □ง □ั □ง □ก □ม ที่ควบคุมพฤติกรรมกรรมการบริโภค□าง ๆ ให้□อยู่□ในขอบเขตที่เหมาะสมและมีความสมดุล ความพอเพียงในการแลกเปลี่ยนที่อยู่□บนพื้นฐานของการอาศัย และแบ□งป□นกันอย□าง ยุติธรรม และความพอเพียงในการจัดสรรผลผลิต ซึ่งเป□นการเข□าถึงทรัพยากรและให้□ ผลตอบแทนแก่□เจ□าของป□จจัยการผลิต□าง ๆ อย□างเท□าเทียมกัน นอกจากนี้ การที่ ชุมชนยังคงมีอำนาจในการจัดการเกี่ยวกับการขจัดเกลารากสังคมของตนเอง จึงทำให้□ระบบการ จัดการในรูปภูมิป□ญญาต□าง ๆ ของชุมชนที่สืบทอดและพัฒนาอย□างต□อเนื่องมาตั้งแต่□ ครั้งบรรพบุรุษสามารถผลิตซ้ำ และถ□ายทอดให้□แก่□สมาชิกใหม่□อย□างต□อเนื่อง อันเป □นกระบวนการสำคัญที่ทำให้□เศรษฐกิจพอเพียงยังคงดำรงอยู่□ตลอดมา

๒. จากการศึกษาพบว□า การดำรงอยู่□และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป □นไปภายใต้□การเปลี่ยนแปลงบริบทจากสังคมประเพณี มาสู่□สังคมทันสมัย มีเงื่อนไขที่เป □นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง□างจากสังคมประเพณี มาสู่□สังคมทันสมัย ก็คือ การมี อิทธิพลภายนอกในรูปแบบต□าง ๆ เข□ามาแทรกแซงไม่□ว□า จะเป□นการมีถนน สัมปทานป□าไม่□ การค□าขายแบบทุนนิยม และการศึกษาสมัยใหม่□ ไฟฟ□ารวมทั้งสื่อต □าง ๆ ป□จจัยดังกล่าวนี้ ทำให้□การจัดระเบียบทางสังคม ตั้งแต่□โลกทัศน์□ ระบบคุณค่า □าและบรรทัดฐานของชุมชน ที่ปรากฏอยู่□ในรูปจารีตประเพณีความเชื่อต□าง ๆ แตกต□างไป จากเดิม

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์* ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลกลุ่ม องค์กร พื้นที่ที่ใช้หลัก เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่มีข้อมูลโครงการเกี่ยวเนื่องกับปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงจำนวน ๑๓ แหล่ง นำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลที่สามารถเผยแพร่ให้แก่ผู้สนใจในทุก ภาคส่วน เพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ตลอดจนใช้เป็น กรณีสึกษาในการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจ พอเพียง โดยข้อมูลที่รวบรวมได้หลังจากคัดกรองเพื่อความเหมาะสมในการจัดทำเป็นฐานข้อมูล สำหรับการเผยแพร่มีทั้งสิ้น ๖๒๖ กลุ่ม แบ่งออกเป็น ๓ หมวดคือ หมวดที่เข้าข่ายปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ๔๘๘ กลุ่ม (๗๘.๐%) หมวดที่มีความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

* พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, การศึกษากลุ่มและจัดทำฐานข้อมูลกลุ่ม / องค์กร / พื้นที่ ที่ใช้หลัก เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต, (๒๕๔๘), หน้า บกค้อย.

๑๒๖ กลุ่ม (๒๐.๑%) และหมวดที่เป็นกรณีศึกษาตัวอย่างตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๑๒ กลุ่ม (๑.๕%) ตามลำดับ

การจัดแบ่งกลุ่มข้อมูลนี้ต้องประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๓ คุณสมบัติ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และ ๒ เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และ เงื่อนไขคุณธรรม โดยข้อมูลที่จัดอยู่ในหมวดที่ ๑ พิจารณาจากกิจกรรมของกลุ่มที่เข้าเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งใน ๓ คุณสมบัติ ๒ เงื่อนไข และกลุ่มอาจไม่มีความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาก่อน แต่มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยธรรมชาติ ส่วนข้อมูลที่ถูกจัดอยู่ในหมวดที่ ๒ พิจารณาจากกลุ่มที่มีความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และข้อมูลถูกสอบถามจากคณะผู้วิจัยในโครงการเชื่อมโยงเครือข่ายหน่วยงานและองค์กรชุมชนเพื่อประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัวและชุมชน โดยมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ส่วนข้อมูลที่ถูกจัดอยู่ในหมวดที่ ๓ พิจารณาจากกลุ่มที่ถูกหยิบยกเป็นกรณีศึกษาอย่างชัดเจนในสังคม และข้อมูลที่ได้รับจากโครงการพัฒนากรณีศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยคณะอนุกรรมการการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง และศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

นิมิต ไกรวานิช^{*} ได้ศึกษาดัชนีการวัดระดับเศรษฐกิจพึ่งพิงตนเองของชุมชนในประเทศไทย เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ กล่าวคือ เป็นเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองก่อให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีใหม่ทำให้เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศกลายเป็นการพัฒนาชนบท ทำให้ชุมชนหันมาสำรวจความต้องการที่แท้จริงของตนเองในแนวคิดของการพึ่งตนเอง ทำให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน อันจะเป็นผลให้ชุมชนสามารถเผชิญภาวะวิกฤติต่าง ๆ ได้ดีขึ้น วัตถุประสงค์ในการทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาปัจจัยหรือดัชนีชี้วัดที่สามารถกำหนดระดับการพึ่งพิงตนเองหรือความพอเพียงของชุมชนดัชนีชี้วัด รวมทั้งตัวแบบ ของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนแต่ละระดับอย่างเหมาะสมโดยนิยามเศรษฐกิจพอเพียงประกอบไปด้วย โครงสร้างหลักในมิติต่าง ๆ สามส่วนคือ การมีส่วนร่วม ของชุมชน ระดับการพัฒนา ของชุมชนและประสิทธิภาพของชุมชนในการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้นำเรื่องของประสิทธิภาพของชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้ว อันเนื่องมาจากข้อจำกัดทั้งด้านเวลาและค่าใช้จ่ายมากขึ้น ข้อมูลที่ใช้ประกอบไปด้วยข้อมูลทุติยภูมิ ของกองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (กชช ๒ ค) ที่จัดเก็บในเขตชนบททั่วประเทศ และข้อมูลปฐมภูมิ จากตัวอย่างชุมชนชนบทของเฉพาะภาคเหนือ จำนวน ๒๐ ชุมชน การศึกษาครั้งนี้ พบว่า ดัชนีที่สร้างขึ้นทั้งโดยวิธีไม่ถ่วงน้ำหนักจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยหลักจากทำการสอบถาม แล้วพบว่าชุมชนที่มี

^{*} นิมิต ไกรวานิช, ดัชนีการวัดระดับเศรษฐกิจพึ่งพิงตนเองของชุมชนในประเทศไทย, รายงานการวิจัย, (ลำปาง : วิทยาลัยโยนก, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

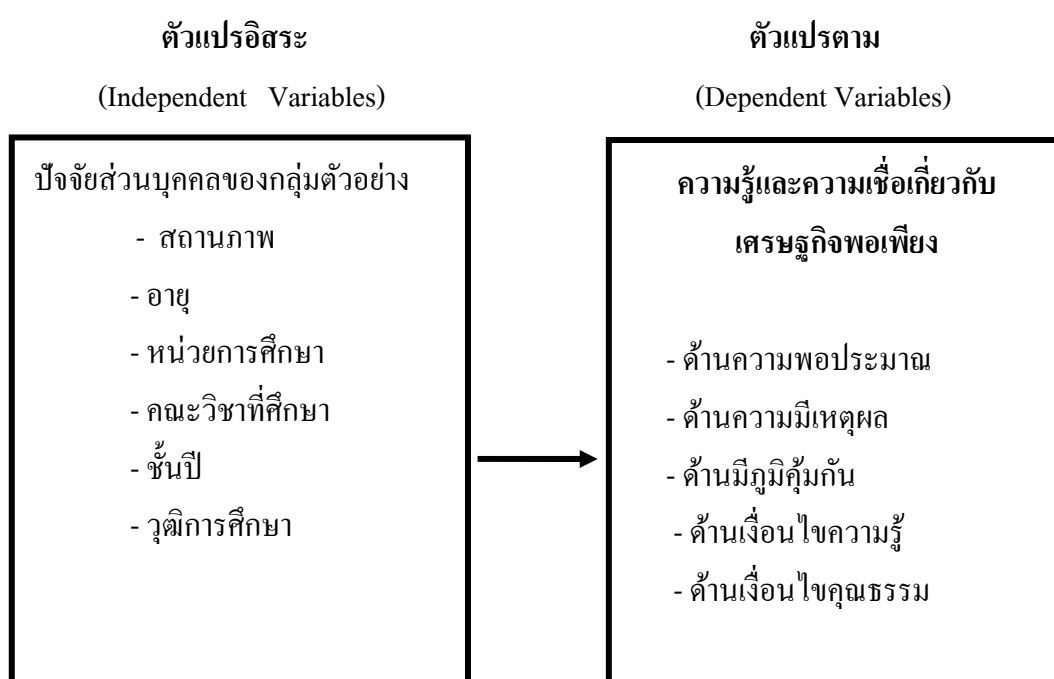
ค่าสูงค่านี้นี้นสูงที่สุดกับชุมชนที่มีค่าค่านี้นี้นต่ำสุดแล้วพบว่า มีความแตกต่างอย่างสอดคล้องต้องกัน กล่าวคือ ระดับของความพอเพียงของชุมชนที่แตกต่างกันมีความต่างอย่างสอดคล้องต้องกันความเป็นจริงที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีลักษณะของชุมชนพอเพียงโดยที่การพัฒนาไม่ใช่ตัวแปรเดียวที่ชี้้นำได้อีกต่อไป การทำความเข้าใจกับเศรษฐกิจในแนวทางนี้อาจจะต้องมีการเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศโดยเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งในระดับชุมชนเป็นหลักซึ่งอาจจะมีผลต่อไปถึงการปฏิรูประบบการบริหารประเทศให้สอดคล้องกันมากขึ้น

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพ อายุ หน่วยการศึกษา คณะวิชาที่ศึกษา ชั้นปี วุฒิการศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านมีภูมิคุ้มกัน ดังแผนภูมิที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย เรื่อง ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แผนภูมิที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย